

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

«ФУТБОЛ. ОСНОВИ ТАКТИКИ ГРИ»
МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ»
для студентів всіх спеціальностей
освітнього рівня бакалавр

Харків
НТУ «ХПІ»
2024

«Футбол. Основи тактики гри» методичні вказівки до практичних занять з навчальної дисципліни «Фізичне виховання» для студентів всіх спеціальностей освітнього рівня бакалавр / Уклад.: В.П. Бичков, С.В. Хірний, Ю.Г. Донець – Харків: НТУ «ХП», 2024. – 31 с.

Укладачі: Бичков В.П., старший викладач, НТУ «ХП»;
Хірний С.В., старший викладач, НТУ «ХП»;
Донець Ю.Г., старший викладач, НТУ «ХП».

Рецензент: Арабаджи Т.Д., доцент, канд. пед. наук, доцент, НТУ «ХП».

В методичних вказівках надані: матеріали студентам, що дозволяють ефективно опанувати під час практичних занять індивідуальні, групові та командні тактичні дії у спортивній грі футбол; розкриті поняття складових компонентів тактики футболу – стратегія, ритм, темп, системи, стилі, школи.

Матеріали до практичних робіт систематизовані та базуються на аналізі спеціалізованих навчальних посібників, сучасних наукових і методичних джерелах інформації.

Методичні вказівки розглянуті та схвалені на засіданні кафедри фізичного виховання НТУ «ХП». Протокол №17 від 17 квітня 2024 р.

© НТУ «ХП», 2024

© Бичков В.П., 2024

© Хірний С.В., 2024

© Донець Ю.Г., 2024

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1 Складові компоненти тактики футболу.....	9
2 Стратегія, ритм, темп, системи, стилі, школи гри.....	11
3 Індивідуальні тактичні дії гравця.....	19
4 Групові тактичні дії.....	22
5 Командні тактичні дії.....	25
Список джерел інформації.....	30

ВСТУП

Футбол в нинішній час знаходиться на високому рівні розвитку. Методика навчання гравців тактичній майстерності з кожним роком стає більш удосконаленою, а ігрові ідеї більш сучасними. Арифметичні формули схематичного розташування гравців умовні. Але далеко не умовно інше: володіючи м'ячем, необхідно організувати атаку, втративши м'яч – організувати захист. Скільки гравців повинно бути в захисті? Якомога більше з урахуванням конкретної ситуації. Скільки гравців повинно бути в атаці? Якомога більше з урахуванням ситуації. В цих, здавалося б, простих формулах закладена широка перспектива для творчої праці тренерів, яка спрямована на вирішення надзвичайно складної задачі – спромогтися обдуманих синхронних дій футболістів в залежності від різних ігрових ситуацій. Тренерам і гравцям потрібно точно знати, що думка – є головною рушійною силою сучасного футболу. Це вона приводить до дії, як окремих гравців, так і цілі колективи.

Тактична освіта гравців – основа подальшого розвитку футболу, застава майбутніх, більш удосконалених систем побудови командної гри. Тактична майстерність футболістів зовні представляється, як система застосування доцільних тактичних дій. Тактична дія повинна будуватися відповідно з тактичними знаннями і технічними вміннями, з високим рівнем розвитку фізичних здібностей і вольових якостей. Будь-яка тактична дія (індивідуальна, групова, командна) реалізується за допомогою технічних прийомів та способів їх виконання.

Тактичну підготовку разом з технічною можна назвати основою спортивного тренування, в процесі якої гравці засвоюють техніко-тактичні тонкощі, поглиблюють знання, уміння та навички. В тактичну підготовку входять:

- засвоєння спеціальних знань;
- побудова та удосконалення комбінацій та систем гри;
- розвиток творчих здібностей гравців.

Одна з головних задач тренування – навчити гравця правильно рухатися на полі. Постійного контролю потребує процес накопичення гравцями спеціальних знань, адже саме спеціальні знання формують базу наступних дій футболіста. Гравець повинен знати біомеханічну структуру руху, а також розвинені фізіологічні і біологічні процеси, які відбуваються в організмі під час тренування або гри, мати уяву про переваги та недоліки ігрової системи, розуміти саму організацію гри і задачі окремих футболістів у всіх її фазах і ситуаціях.

Всі ці знання, які отримуються в процесі постійного повторення, підвищують результативність дій, прискорюють процес підготовки гравця.

Відбудова і удосконалення ігрових дій, комбінацій і систем – процес складний і тривалий. Він потребує від гравця великих зусиль.

Технічна і тактична сторони ігрових дій невід’ємні частини всієї діяльності футболіста на полі в кожній конкретній ситуації. І хоча в процесі підготовки гравця ми окремо звертаємо увагу на техніку та тактику, необхідно розглянути ці елементи гри комплексно, не переоцінюючи значення тактики в збиток техніці, або навпаки.

Тактика визначає вибір технічних засобів в конкретній ігровій ситуації. Тому тактику необхідно розглядати не ізольовано, а тільки у зв'язку з технікою. Тільки тоді гравці зможуть навчитися творчо, швидко обирати і використовувати саме ті технічні засоби, які більш за все підходять в даній ситуації. Побудова і удосконалення комбінацій, як спільних дій футболістів, проводиться практично так само, як відбудова та удосконалення дій окремого гравця. На першому етапі головну увагу необхідно приділяти зіграності всіх членів команди, налагоджувати взаєморозуміння, не забуваючи, однак, удосконалювати техніку рухів кожного гравця. Потім – переходити до тактичної сторони і розбирати найбільш оптимальні колективні рішення ігрових ситуацій. Систематичне підвищення зіграності футболістів в процесі розіграшу комбінацій розвиває їх творче мислення. Тому для тренера найбільш важливий принцип керівництва – змусити гравців разом виконувати власні

пропозиції.

Тренер примушує гравців творчо мислити, ясніше усвідомлювати особисту відповідальність за рівень гри в рамках ігрової схеми. Виховання тактичного мислення – це процес розвитку у гравця таких якостей, які дозволяють йому творчо діяти в складних ситуаціях суперництва. Мається на увазі, перш за все, здібність вірно оцінювати взаємозв'язки з партнерами, суперником і м'ячем, у ситуації, яка постійно змінюється на полі. Насамперед ця здібність залежить від досвіду гравця, його вміння оцінювати ігрову обстановку. Досвідчений футболіст передбачає подальший розвиток подій, передбачає можливі дії противника і завдяки цьому має перевагу та запас часу у вирішальній ігровій ситуації. На практиці така здібність проявляється у швидкості застосування вірного рішення та в його реалізації. Якості, які формують основу творчих здібностей гравців, необхідно цілеспрямовано розвивати, особливо у дітей і юнаків. В цьому віці ці якості удосконалюють за допомогою індивідуальних, групових і командних дій. В зрілому віці тактичне мислення удосконалюють завдяки накопиченому досвіду [3].

Комбінації визначають стиль гри команди, допомагають налагодити взаємодії гравців в різних фазах матчу. Футболісти добиваються цього, засвоюючи та удосконалюючи основні тактичні знання та навички (наприклад, рух без м'яча). І тільки засвоївши основні комбінації, вони зможуть продемонструвати грамотну гру, повністю розкрити свої здібності до імпровізації на полі. Вершина технічної і тактичної підготовки — засвоєння ігрової системи, яка представляє собою нову ступінь в діях гравця, здатного підкоряти індивідуальні зусилля ігровим можливостям команди [3].

Сама по собі система гри не може забезпечити виконання кінцевої мети матчу. Вона лише сприяє досягненню мети, але не допомагає у вирішенні непередбачених ситуацій, які виникають по ходу гри. Система гри не «Кліше», а скоріше межі, в яких кожен гравець, розуміючи відповідальність перед командою та вільно приймаючи ігрові рішення, повинен з максимальною віддачою використовувати свої індивідуальні якості та майстерність на користь

усієї команди. Видумка й азарт, погодження індивідуальних особливостей гри та майстерності гравців в постійному переході від захисту до нападу та навпаки наповнюють систему життям і визначають майстерність команди [3].

Система, як костюм, який повинен «добре сидіти» і не стискати рухів. Гравець повинен бути впевненим у вірності задумок тренера й розуміти, що поставлену перед ним задачу може вирішити тільки він один. Заради поставленої мети розробляється тактичний план, який передбачає використання всіх засобів, які знаходяться у розпорядженні команди в даних умовах. Щоб використовувати ці засоби необхідно знати фактори, які впливають на гру [3].

Вибір тактики перш за все залежить від ступеня технічної підготовки своїх гравців і гравців суперника, фізичного стану, моральних якостей гравців обох команд на даний момент: наскільки швидкі, сильні й витривалі футболісти, наскільки вони здатні до боротьби [3].

При складанні тактичного плану гри потрібно врахувати теоретичну підготовку гравців і спробувати передбачити, яку тактику планує застосувати суперник. Необхідно пам'ятати і про вплив зовнішніх умов на хід гри – погоди, розмірів і стану поля та інше. Складаючи тактичний план, неодмінно треба врахувати і психологічний аспект. Вплив цих факторів, звісно може бути визначений раніше, а зв'язок їх з тактикою постійний. Знання впливу факторів не дає рецепту у вирішенні часткових задач гри, але принципово в значній ступені допомагає і тим, хто тактичний план складає, і тим, хто його виконує (йде мова про колектив або про окрему особистість) [3].

Оскільки наведені фактори впливають на гру в цілому, вони дозволяють вибрати за даних умов правильну тактику. Звідки можна отримати інформацію, необхідну для складання тактичного плану? Інформацію про суперника можна дістати з різних каналів, різних джерел, цінність яких далеко не однозначна. Особистий перегляд гри майбутнього суперника краще та найбільш достовірне джерело інформації. Тренер зобов'язаний бачити не тільки саме місце дій, але й те, як діють гравці в цей момент на інших ділянках поля. В його сприйнятті повинна відбиватися вся картина гри. Особистий перегляд гри суперників

збагачує тренера цінною інформацією для роздумів, порівнянь, висновків. Спостерігаючи за грою суперників, тренер може визначити рівень фізичної та технічної підготовки команди й окремих гравців, використані в атаці та захисті методи і засоби, відпрацьовані ігрові стандартні комбінації, розкрити сильні та слабкі сторони суперників (як в складі команди, так і в індивідуальній грі), взяти до уваги лідерів, диспетчерів, бомбардирів. Але й це джерело інформації не завжди буває достовірним. Гра майбутнього суперника проти сильної команди дає в основному інформацію про його захист, а проти слабого – розкриває, передусім, його атакуючий потенціал. Для перегляду противника краще вибрати матч з командою такого ж класу. Більш об'єктивні дані про гру тієї чи іншої команди може дати запис окремих сторін її гри. Надзвичайно важливо записати дію гравців в завершальній стадії атаки, вінцем яких стає удар по воротах. Бажано мати інформацію про кваліфікацію тренера команди-суперника. Досвідчений авторитетний тренер може піднести сюрприз у вигляді нової системи гри, невідомої комбінації, введення в склад команди незнайомого супернику гравця [5, 6].

1 СКЛАДОВІ КОМПОНЕНТИ ТАКТИКИ ФУТБОЛУ

Слово «**Тактика**» у перекладі з грецької означає «Мистецтво командування військом». У футболі під тактикою розуміють:

- визначений спосіб ведення спортивної боротьби з суперником згідно існуючих правил;
- організацію індивідуальних і колективних дій гравців, спрямовану на досягнення командою перемоги над суперником.

Одним з головних компонентів тактики ведення гри є визначення оптимальних засобів, способів та форм атакуючих і захисних дій, які забезпечують досягнення мети.

Так, як футбольний матч складається з багатократних переходів від атаки до оборони та навпаки, то вочевидь, що атакуючі та захисні дії кожної команди повинні бути чітко організовані і сплановані. А вміння правильно вирішувати задачі нейтралізації суперника та успішно використовувати свої можливості в атаці, а також в обороні, характеризує тактичну зрілість команди в цілому [4].

Разом з тим, успіх може принести тільки гнучка тактика. Кожна команда повинна прагнути грати, використовуючи різнобічні тактичні плани, що суттєво збільшує шанси на перемогу. Але слід відмітити, що будь який тактичний план, який розроблює тренер, реалізується окремими футболістами. Таким чином, командна тактика визначається індивідуальними тактичними діями гравців [4].

Значимість тактики, як одного з основних засобів ведення спортивної боротьби, доводить той факт, що при інших рівних показниках (фізичної, технічної та психологічної підготовленості) перемагає команда, яка грає тактично більш ефективно. Крім цього, за рахунок використання різних сучасних тактичних варіантів можна перемогти команду, футболісти якої «Вище» в технічному плані або за рівнем розвитку фізичних якостей. Історія футболу має достатньо таких прикладів. Разом з тим, успіх реалізації того чи іншого тактичного плану залежить від рівня технічної майстерності та фізичної

підготовленості гравців. Техніка є основним засобом перетворення в діях тактичних задумів. Так, наприклад, успішність атаки команди залежить від якості виконаних гравцями обведень, ведень, передач та завершальних ударів по воротах. У той же час, ефективність проведення атаки (або захисних дій) лімітується рівнем розвитку у футболістів визначених рухових якостей, зокрема, швидкості: якщо технічні прийоми виконуються на великій швидкості, то це створює всі передумови для стрімкого прориву (або для швидкої побудови захисних порядків). Мається й зворотній зв'язок. Так, технічні дії гравців будуть результативними лише в тому випадку, коли вони підпорядковані визначеній тактичній схемі [4].

В футбольній практиці в якості синоніма слів «Тактична схема», «План» використовують термін **«Тактична система»**. Під «Тактичною системою» розуміють таку організацію командних дій, при якій чітко визначені функції кожного гравця та їх розстановка на полі. В іншому формулюванні «Тактична система» – це основний засіб гри команди, який обумовлений особливостями пересувань і розміщення футболістів згідно їх ігровому амплуа. Таким чином, будь-яка тактична система характеризується визначеними ознаками, до яких відносять функції та розстановку футболістів, засоби та форми ведення гри. Така система не передбачає наявності точних вказівок: що саме та в якій послідовності виконувати; але вона обумовлює поле діяльності кожного гравця з урахуванням рівня його підготовленості [4].

У процесі багаторічного тренування тактичної підготовки необхідно приділяти велику увагу. Зі зростанням кваліфікації футболістів від початківця до майстра спорту міжнародного класу – поступово збільшується й доля вкладу тактичної підготовки в загальне співвідношення різних видів підготовки [1].

Успішний виступ команди в спортивному сезоні обумовлюється, в числі інших пріоритетних факторів, вмінням кожного гравця володіти різнобічними варіантами тактичних дій [1].

2 СТРАТЕГІЯ, РИТМ, ТЕМП, СИСТЕМИ, СТИЛІ, ШКОЛИ ГРИ

Якість проведення навчально-тренувального процесу в футболі безпосередньо забезпечує не стільки ріст спортивної майстерності гравців, скільки виховання здорових, працездатних і морально стійких громадян України. Тому проблему стратегії і тактики гри слід розглядати, як введення до знань футбольної теорії. Знання з організації і планування та їх втілення в навчально-тренувальному процесі є важливою допомогою в кваліфікованому підході фахівців до особливостей спортивного тренування.

Стратегія визначається, як складова частина футболу, якій підпорядкована тактика гри. Вона визначає організацію, методи підготовки та використання усіх сил та вмінь гравців для досягнення поставленої мети.

Стратегія визначає:

- головний напрям в підготовці команди;
- передбачає розробку плану розподілу сил на весь період змагань (формування команди, зіграності команди, зіграності молодих гравців, награвання тактичних схем).

«Стратегія» – слово грецького походження: у військовій науці – це важлива частина військового мистецтва, ведення військових операцій; у політиці – ведення революційних боїв; у шахах – загальні структурні принципи, якими суперник користується протягом турніру або окремого матчу. У футболі під стратегією розуміють процес планування, побудови й спрямування особливостей підготовки та дій команди протягом усього спортивного сезону [4].

Стратегічна мета – є програмною лінією будь-якого футбольного клубу (команди). Вона передбачає, зокрема, зміцнення клубу тренерськими кадрами, гравцями, запрошеними з інших клубів. Зміна гравців відбувається безперервно: одні залишають команду за віком, інші – через травми та з різних непередбачених причин. Свою стратегію має тривала перспектива досягнення командою кінцевої мети, а досить короткочасна перспектива – підготовка до

конкретного турніру, окремого відповідального матчу, тощо.

Стратегія підготовки до гри характеризується кількісними показниками проведених тренувальних занять і товариських зустрічей, інформацією про особливості гри суперника, передбаченням адекватного тактичного плану, відповідну мотивацію гравців на матч. А крім того, спосіб доставки гравців на матч, особливості харчування та інше [4].

«Тактика» – грецьке слово, що означає мистецтво командування військом. Це частина військової стратегії, наука про ведення бою військовими частинами або мистецтво керувати військовими частинами під час бою – як організовувати їх маневрування й пересування. Це методи боротьби, які застосовуються для досягнення поставленої мети.

У спорті, зокрема у футболі, термін **«Тактика»** означає обміркований спосіб ведення боротьби з суперником в рамках діючих правил гри, що ґрунтуються на вмінні та взаємодії гравців з метою як найшвидше досягти успіху в матчі і зберегти результат [4].

Система гри – це основний спосіб гри команди, який визначає особливості розташування й пересування гравців за завданням, встановленим за позиціями в атаці та захисті, спрямованими на досягнення мети. Система гри не дає точних вказівок, як діяти, але окреслює рамки дій, особливості розташування сил на полі з конкретними ігровими функціями, що впливають з рівня здібностей і підготовленості гравців та якості виконання ними одержаних завдань. Гра у футбол – це спортивний поєдинок команд, які намагаються реалізувати під час гри тактичні завдання, які, на їхню думку, є вирішальними для здобуття перемоги. Під час гри захист протистоїть атаці. Ці дві фази мають однаково важливе значення в ході матчу [4].

Протягом гри футболістам доводиться безперервно розв'язувати основні й специфічні тактичні завдання атакуючого та оборонного характеру, що впливають з їхніх функцій в рамках розробленого на гру плану. Гра, як в захисній, так і в атакуючій фазі, вимагає від гравців оперативного розв'язання ігрових ситуацій, використання для цього різноманітних тактичних засобів.

Тому і йдеться про тактику гри в обороні та атаці. Вона має бути скоординованою, і тому в обох цих фазах для правильного розв'язання завдань гравцями використовуються фізичні та технічні можливості [4].

У перші роки розвитку футболу (1810-1863 р.р.) навряд чи можна вести мову про організований, плановий футбол, де б існувала хоч якась система гри. Техніка гри була примітивною, гравці намагалися спрямувати м'яч до воріт або за лінію поля суперника, використовуючи удари й ведіння м'яча. Переважала система була – «Завдай удару й біжи». Її в літературних джерелах називають системою «**1+10**». Тут всі гравці були нападаючими та майже не існувало захисників [4].

Після затвердження єдиних правил гри, у 1863 році, з'явилася тактична система з розташуванням гравців за схемою «**1+1+9**» – воротар, захисник і нападаючі [4].

У 1863-1872 р.р. застосовувалося розташування гравців за схемою «**1+2+8**», а згодом і за схемами «**1+1+2+7**» та «**1+2+1+7**», тобто вони вже розташовувалися у три лінії.

Одною з перших була розроблена система гри в 1883 році у Шотландії. Її називають «**Класичною-пірамідальною**». Певною мірою вона почала застосовуватися в усьому світі й існувала близько 50-60 років. За цією системою кількість гравців в лінії атаки й захисту майже вирівнюється. З введенням: правил про положення «Поза грою» атаки різко ускладнилися, що зміцнило і полегшило дії гравців в обороні [4].

Система «**W**» (**Дубль-ве**) – футболісти розташовуються на полі рівномірно. Важлива риса системи – персональна опіка гравців суперника, замість зонної, переважала в іграх із застосуванням «Пірамідальної» системи. Тут крайні захисники прикривають крайніх нападаючих, центральний захисник, відповідно центрального нападаючого, півзахисники – півсередніх нападаючих [4].

Переваги системи «**W**»:

– доступна для початківців (побудована на простих тактичних засадах);

– чисельне рівне розташування гравців під час атакуючих і захисних дій команди забезпечує пропорційний розподіл і виконання завдань.

Недоліки системи «W»:

- захисники розташовуються в одну лінію;
- в обороні мають місце схематичні дії за принципом «Кожен свого», часто «Слабкому» захисникові доводиться прикривати «Сильного» нападаючого;
- обмежена участь нападаючих в оборонних діях, а захисників, навпаки, в атакуючих діях [4].

Ця система з'явилася після внесення змін до правил про положення «Поза грою», яке було впроваджено в практику в 1925 році. Її основоположником був Герберт Чепмен, тренер клубу лондонського "Арсеналу". Він перший і застосував систему в грі у 1930 році.

Система «1+4+2+4». Систему першими застосували бразильці на чемпіонаті світу в 1958 році у Швеції. Важливо підкреслити, що у подібному розташуванні грали угорці під час своєї найбільшої слави (1951-1956 р.р.).

Ця система значно змінила завдання всіх гравців. Воротар, крім захисту воріт від ударів суперника, керував діями захисників і розпочинав швидкі атаки своєї команди. Захисники прикривали крайніх нападаючих суперника і ще взаємодіяли з іншими гравцями оборони та підключалися до атак своєї команди в глибині половини поля суперника. У зоні штрафного майданчика центральні захисники персонально прикривали центральних нападаючих суперника, а далеко від воріт вони діяли за зонним принципом, а також забезпечували й взаємне підстрахування в обороні. Півзахисники прикривали півзахисників суперника та брали активну участь, як в захисних, так і в атакуючих діях команди. Вони були провідними організаторами гри, і, власне, якщо необхідно, уповільнювали або прискорювали темп гри. Головне завдання крайніх нападаючих атакувати ворота суперника, створювати позиції для ударів по воротах для себе або для партнерів по команді. Змінилися їхні обов'язки й в оборонних діях. Тут вони прикривали захисників суперника на їхній половині

поля, а якщо потрібно, відходили до власних воріт [4].

Нині існує кілька варіантів системи «1+4+2+4». Найбільш розповсюдженим є «1+4+3+3», який характеризується забезпеченням середини поля трьома конструктивними гравцями, завдяки чому створюються передумови для комбінаційної гри, питома вага якої розподіляється між захистом і півзахистом.

Крім того, існують й варіанти «1+5+3+2» та «1+3+5+2», тобто зі зміцненою лінією захисту або зі зміцненою лінією середини поля.

Інший варіант цієї системи, яка носить зміцнений захисний характер, є «1+1+4+2+3» / «**Катеначіо**». Виникла вона в Італії. Її успішно використовувала команда «Інтер» з міста Мілан під керівництвом тренера Єленіо Єрери. Тут провідну роль відіграє останній захисник, якого ще називають «Вільним» або «Ліберо».

З великим успіхом систему «1+4+4+2» використовували англійці на чемпіонаті світу в Англії, де і здобули титул чемпіонів.

Система «1+1+3+3+3» найбільш поширена в країнах, де футбол досить розвинений, зокрема у Німеччині, Голландії. При цій системі гри застосовується щільний принцип прикривання гравців у оборонній фазі гри. Важливе завдання тут виконує «Вільний» захисник – «Ліберо», гра якого стала різноманітнішою, яскравою, оскільки, крім виконання захисних функцій, він підключається до атак і бере участь в їх завершенні. Гра всіх гравців за цієї системою характеризується частою зміною місць по ширині та глибині поля й тому потребує універсальних гравців [4].

У сучасному футболі зрозуміло, що початкове розташування гравців протягом матчу поступово змінюється. Немає потреби описувати основні розташування в системах гри, досить визначити характерні ознаки її організації в окремих закінчених частинах або фазах [5, 6].

Стиль гри – це прийоми та дії, які часто повторюються командою і окремими гравцями під час матчу.

Стиль у футболі визначається, як сукупність ознак, які характеризують

індивідуальну чи колективну гру. В професіональному футболі є велика кількість команд зі своєрідним характером, манерою гри, своїм власним стилем. На думку футбольних фахівців, у світі існує кілька стилів гри. Так, скажімо, особливостями **«Шотландського стилю»** гри є застосування гравцями чисельних коротких передач (на 5-10 метрів). Він вимагає високого рівня техніки й виходів гравців на вільні позиції. Гра ведеться шляхом виконання передач вперед, назад, впоперек, тому гравці розташовуються у вигляді трикутників. Мета цього стилю: довести суперника до втоми за рахунок тривалого збереження м'яча під своїм контролем і мінімальною витратою сил власної команди (тут гравці уникають індивідуальних дій) [4].

Переваги «Шотландського стилю» гри:

- тривале володіння м'ячем;
- намагання вести колективну гру;
- гра без м'яча;
- економія сил гравців.

Недоліки «Шотландського стилю» гри:

- уповільнення гри – короткі передачі та прийом м'яча;
- неефективність його використання у складних метеорологічних умовах: мокре, брудне, вологе поле;
- повільне оволодіння простором поля.

«Англійський стиль», навпаки, ґрунтується на довгих сильних передачах (понад 30 метрів), переважно високих і напіввисоких. Цей стиль гри застосовують у складних ігрових умовах: нерівне, мокре, вологе поле. Метою цього стилю є швидке оволодіння простором поля, що вимагає першої «Довгої» точної передачі [4].

Переваги англійського стилю гри:

- здійснення швидких атак;
- прискорення темпу гри;
- індивідуальні дії у грі (боротьба за м'яч);
- тиск під час ударів по воротах.

Недоліки англійського стилю гри:

- хаотичність гри;
- високі вимоги до атлетичних якостей гравців;
- втрата видовища у грі.

Під терміном **«Ритм гри»** у футболі розуміється закономірне співвідношення дій гравців та всієї команди у часі. Ритм є важливим виразником гри. Як правило, футболісти діють аритмічно. Вміння змінювати ритм дій є характерним для команд високого класу у сучасному футболі. Ігрова аритмія це мистецтво зміни швидкості, зміна напрямку головного удару. Усі команди високого класу повинні володіти ігровою аритмією – вміти вести стрімкі, у максимально високому темпі, атаки та розмірену, з великою кількістю відточених комбінацій, позиційну гру [4].

Під терміном **«Темп гри»** слід розуміти ступінь швидкості виконання ігрових дій футболістами. Чим швидше виконується технічні прийоми, пересування гравців у напрямку воріт супротивника, тим вище темп гри [4].

Футбольні школи – це характерні властивості способу гри з певним напрямом навчання, на якому позначився характер народу, темперамент гравців, а також соціальні, економічні, географічні особливості регіону [5, 6].

Відповідними модифікаціями класичних систем гри є футбольні школи. Так, **«Австрійську школу»** гри характеризує елегантність рухів, точність передач, надійність зупинок, філігранність обведень та фінтів. Іншими словами – плетіння «Мережив». Ця школа досягла свого апогею у 1928-1934 р.р. і побудована на видовищних ефектах [5, 6].

В основі **«Чеської школи»** – шотландський стиль гри. Її особливості короткі подачі низом, гостра боротьба за м'яч і велика привабливість гри з неочікуваними середніми й довгими передачами м'яча між захисниками з виходом нападаючого на вільний простір до бічної лінії, відома "Чеська вуличка" [5, 6].

«Угорська школа» також започаткувалася з шотландського стилю, але вона збагатилася за рахунок чергування коротких і довгих передач м'яча,

високого рівня фізичної підготовки гравців, швидкості й жорсткості в грі, високого рівня техніки володіння м'ячем і прояву в грі тактичної думки [5, 6].

Представниками **«Латинської школи»** є футболісти Італії, Франції, Іспанії, Португалії. Ця школа поєднала в собі риси англійської, угорської і південноамериканської шкіл. Їй властива швидкість рухів та комбінаційність дій, динаміка, ефектна гра, політ думки гравців [5, 6].

«Південноамериканська школа», представниками якої є Уругвай, Бразилія, Аргентина, увібрала в себе уругвайський дух боротьби, індивідуальність та імпровізацію бразильців і фізичну підготовку аргентинців. Її джерела – шотландський стиль гри, а характерні особливості – досконала, на рівні циркової, технічна підготовленість, свобода та «пластичність» рухів, імпровізація дій. Великий недолік цієї школи – занадто «м'яка» гра [5, 6].

Яскравими представниками **«Середньоєвропейської школи»** є Німеччина, Голландія, Бельгія та інші. Визначальні риси цієї школи: бойовитість, жорсткість боротьби за м'яч на землі та в повітрі на всіх ділянках поля, націленість гравців на ворота з використанням середніх і довгих передач, особлива інтенсивність гри, достатньо високий рівень володіння технікою та раціональність тактичних дій. Щоб так діяти протягом усього матчу, футболісти повинні мати відповідний рівень фізичної підготовки [5, 6].

З ІНДИВІДУАЛЬНІ ТАКТИЧНІ ДІЇ ГРАВЦЯ

Ступінь ефективності гри команди в обороні визначається низкою факторів. До пріоритетних серед цих факторів, крім погодженості в діях груп футболістів і взаєморозуміння під час виконання страховки партнерів, відносять уміння гравців діяти індивідуально проти суперника, який володіє м'ячем (чи без нього). На думку фахівців, основою успішних дій в обороні є вибір футболістом оптимальної позиції, у тому числі, стосовно опікуваного гравця [2].

В індивідуальній тактиці гри в захисті прийнято розрізняти дії проти суперника, що володіє та не володіє м'ячем.

Дії проти гравця, який не володіє м'ячем. Як правило, протидіючи футболісту без м'яча, гравець повинен реалізувати два положення:

– **положення 1** – виконати «**Закривання**» – перешкоджати супернику в одержанні м'яча та здійснити перехоплення м'яча, зігравши на випередження, оволодіти м'ячем («**Закривання**» – переміщення гравця команди, що захищається, з метою заняття такої позиції, яка заважає виконати противнику прийом м'яча). Для «**Закривання**» суперника футболіст повинен зайняти позицію між гравцем і своїми воротами. Відстань між захисником і нападаючим може скорочуватися або збільшуватися в залежності від наближення до воріт м'яча і гравця. Місце розташування може варіюватися в залежності від ряду факторів, наприклад, від швидкості руху захисника, рівня підготовленості протиборчих пар і тому подібне. Виконуючи «**Закривання**», необхідно враховувати наступні особливості застосування даного тактичного прийому:

– «**Закривання**» доцільно використовувати, коли супротивник загрожує воротам своїми діями та може створити сприятливі умови для взяття воріт;

– чим ближче гравець протилежної команди розташований до воріт, тим щільніше необхідно його «**Закривати**»;

– в окремих випадках ігрові обставини диктують необхідність створення

штучного положення «Поза грою»;

– **положення 2 – «Перехоплення»** – дії футболіста команди, яка захищається, спрямовані на оволодіння м'ячем, що був адресований гравцю супротивника. Успішність виконання перехоплення залежить від декілька факторів:

- від уміння захисника вірно вибрати позицію;
- вчасно почати рух «на м'яч»;
- від швидкості бігу і таке інше [1].

Нижче надані умови, реалізація яких у ході оборонних дій дозволить футболістам ефективно здійснити перехоплення м'яча:

- необхідно витримувати оптимальну відстань до нападаючого, з огляду на місцезнаходження гравця супротивника, а також швидкість і траєкторію руху м'яча;
- відповідно до ігрових обставин раціонально обрати момент початку дії;
- обрати найбільш оптимальний технічний засіб здійснення перехоплення м'яча [1].

Дії проти гравця, який володіє м'ячем. Метою гравця, який виступає проти футболіста з м'ячем, є оволодіння м'ячем, створення несприятливих умов для здійснення супротивником будь-яких дій (передач, ударів і тому подібне). Як правило, захисникам потрібно вступати в боротьбу з нападаючим, який володіє м'ячем. У таких випадках успішність дій гравця команди, яка обороняється, обумовлюється не тільки наявністю в нього широкого арсеналу технічних прийомів, але й здатністю швидко і грамотно оцінювати ситуацію, яка склалася [2].

Діючи проти гравця з м'ячем, футболісти повинні прагнути:

- відібрати м'яч;
- перешкоджати нанесенню удару по воротам;
- протидіяти супернику, який намагається зайняти позицію, сприятливу для завершення атаки;
- перешкоджати супротивнику у виконанні передач м'яча [2].

Як було відзначено вище, відбирають м'яч, коли суперник приймає, або вже контролює його. Найбільше доцільно здійснювати відбір м'яча в момент його прийому, тому, що велика частина уваги нападаючого зосереджена на виконанні даної дії [2].

Ефективність реалізації відбору лімітується вмінням захисника, швидко оцінивши ситуацію, правильно вибрати дистанцію, розрахувати момент початку дії, а також, здатністю застосувати найбільш прийнятний у даній обстановці технічний спосіб відбору м'яча [2].

Протидія удару по воротам. Коли суперник прагне після ведення м'яча завдати удару по воротам, гравець команди, яка обороняється, своїми діями повинен перешкодити виконанню такого удару. З метою рішення цієї задачі захиснику необхідно, раціонально вибрати позицію, сконцентрувати всю свою увагу на ногах супротивника, не упускаючи моменту замаху ноги, яка б'є, для того, щоб виставити свою ногу на шляху передбачуваного польоту м'яча [4].

В обов'язки гравців оборони також входить **протидія просуванню суперника** з м'ячем до штрафної площі. Якщо з якихось причин не вдалося відібрати м'яч у нападаючого противника, варто створити несприятливі умови для його просування вперед, залишаючи йому якнайменше вільного простору для маневру. Звичайно в таких випадках відтискають форварда до бічної лінії, змушують його зробити необдуману передачу назад [4].

Досить часто ігрова обстановка диктує необхідність **протидії супернику, що виконує передачу м'яча**, у ситуаціях, коли партнер супротивника знаходиться на вигідній позиції. У таких випадках ціль гравця команди, що захищається, блокувати суперника з м'ячем, дати можливість партнерам по обороні «Закрити» супротивника, якому призначалася передача [4].

4 ГРУПОВІ ТАКТИЧНІ ДІЇ

Групова тактика гри в захисті передбачає організацію і проведення групових дій проти одного чи декількох суперників і містить у собі надання допомоги партнерам. При взаємодії двох футболістів розрізняють такі способи організації гри в обороні:

- страховку;
- протидія комбінації «Схрещування»;
- протидія комбінації «Стінка».

«Страховка» один зі способів взаємодопомоги під час гри. Даний спосіб повинен забезпечити вибір необхідної позиції й організацію наступних дій, що дозволяють виправити помилку, допущену партнером по обороні [2].

Протидія комбінації «Схрещування». У момент «Схрещування» футболістів супротивника захисникам необхідно зосередитися на діях опікуваних ними гравців, особливо на діях суперника, що одержав м'яч, для того, щоб перекрити йому шлях до воріт. Як правило, комбінація «Схрещування» спрямована на збереження противником ініціативи й виконується на значній відстані від воріт, тому вона безпечна для команди, що грає, в обороні [6].

Основою протидії комбінації "У стінку" є вибір позиції стосовно противника, якому адресований перший пас. Необхідно розташуватися біля нього таким чином, щоб у потрібний момент вибити м'яч, перешкодити виконанню відповідної передачі. Партнер по обороні повинен брати участь у такій наступній протидії: атакувати суперника з м'ячем, перехопити посланий м'яч, «закрити» гравця, якому може бути адресована передача [4].

До основних способів взаємодії трьох і більше гравців в обороні відносять наступні:

- протидія комбінації «Пропуск м'яча»;
- побудова «Стінки»;
- створення штучного положення «Поза грою».

Слід зазначити, що в організації захисних дій поряд з декількома польовими гравцями, як правило, бере участь і голкіпер [4].

Протидія комбінації «Пропуск м'яча». Визначену загрозу для воріт представляє така комбінація, якщо вона здійснюється суперником у межах штрафної площі. Звичайно захисник прагне перехопити м'яч, посланий противнику або перешкодити супернику завдати удар по м'ячу, який рухається. Але, варто врахувати, що нападаючий протилежної команди може зробити помилковий замах на удар і пропустити м'яч у напрямку воріт, що знаходиться по ходу руху м'яча партнера. Тому футболіст команди, що обороняється, повинний готуватися не тільки перешкодити виконанню удару, але й у разі потреби перехопити пропущений м'яч. Ефективність протидії даної комбінації супротивника багато в чому визначається умінням захисника і його партнерів по обороні правильно зайняти позиції і вибрати момент для початку дій. Партнери захисника, які першими вступили у одноборство, повинні бути готові підстрахувати його у випадку невдачі й перехопити пропущений суперником м'яч [4].

Побудова «Стінки». До побудови «Стінки», як до одного з ефективних способів організації гри в захисті, прибігає команда біля своїх воріт, у бік якої призначено вільний або штрафний удар. Звичайно кілька футболістів команди, що обороняється, відповідно до правил гри, вибудовуються в так названу «Стінку». Головна мета такої «побудови» – захистити від прямого удару ближній кут своїх воріт (тому, що дальній кут воріт захищає голкіпер). Однак варто пам'ятати, що в процесі підготовки футболістів високого класу багато уваги приділяється вивченню комбінацій розіграшу м'яча зі стандартних положень, у тому числі – удосконалюванню різаних ударів по воротам противника. З огляду на дану обставину, учасникам «Стінки» необхідно уважно стежити за діями суперників при розігруванні м'яча, бути готовими зіграти на «Другому поверсі» та в разі потреби відразу «Включитися» у гру [4].

Одним з діючих засобів переривання стрімких атак противника є створення штучного положення «Поза грою». Наявність такого маневру в

тактичному арсеналі команди свідчить про визначений рівень майстерності її гравців. Створення штучного положення «Поза грою» необхідно, якщо:

- команда суперника стрімко просувається вперед;
- форварди супротивника без м'яча "уклинюються" в середину захисних порядків, намагаючись вийти на вільний простір і відкритися для одержання передачі [4].

Успіх у створенні «Офсайду» залежить від ступеня погодженості дій гравців лінії захисту. Як правило, роль в організації положення «Поза грою» належить футболісту, що знаходиться ближче всіх до своїх воріт. Він повинен уважно спостерігати за пересуванням і розташуванням партнерів по обороні та суперників, а в разі потреби виступати координатором у створенні «Офсайду» [4].

5 КОМАНДНІ ТАКТИЧНІ ДІЇ

Атака – це організація дій команди, спрямованих на взяття воріт суперника.

Командні ігрові дії – це певна система ведення гри командою з конкретними ігровими функціями гравців, розташованих на полі в певному порядку. До освоєння командних тактичних дій рекомендується переходити після розучування основних прийомів та простих взаємодій між двома і більш гравцями [4].

Командна тактика – це організація колективних дій всієї команди при рішенні задач, що виникли в конкретній ігровій ситуації. Без чіткої організації атакуючих і оборонних дій всієї команди гра хаотична, нецілеспрямована, відсутня можливість для розподілу функцій гравців. В цьому випадку гравці просто бігають по полю, прагнучі за всяку ціну оволодіти м'ячем і забити [6].

При плануванні ведення змагання розробляють основний тактичний план, як окремих ланок і гравців, так і всієї команди.

Командна атака – це найбільш складна форма ведення гри, яка передбачає (різною мірою) участь в ній всіх гравців. У командній атаці переважають зміна напрямку атаки, метод комбінаційної гри та аритмія темпу [4].

Успіх командної атаки залежить від ряду факторів:

- від наявності вільного простору для маневрів гравців;
- від міцності тактичних зв'язків в лініях і ланках;
- від морально-вольових якостей гравців;
- від взаєморозуміння, ініціативи, активності та творчості футболістів;
- від арсеналу ігрових і стандартних комбінацій;
- від рівня технічних навичок, точності і своєчасності передач м'яча;
- від ігрової дисципліни і спортивної етики;
- від умов змагань [4].

При будь-яких тактичних системах командна тактика здійснюється за

допомогою двох видів дій: швидкого і поступового нападу.

Швидкий напад. Найбільш ефективним способом атакуючих дій команди є швидкий напад. Суть його полягає в тому, що протягом однієї-трьох передач організовується атака, або у відповідь атака з виведенням гравця на вигідну позицію для взяття воріт. Перевага швидкого нападу полягає в тому, що у суперників немає часу на перегруповування сил в обороні [2].

В сучасному футболі після того, як команда оволоділа м'ячем, в ході ігрового епізоду можна розрізняти три фази атаки:

- перша фаза – «Перехід» – підготовчі дії при переході від оборони до атаки способом швидкого нападу. Ці дії включають швидку передачу м'яча гравцю, що знаходиться попереду, і повернення гравців нападу, що брали участь в обороні, на свої місця в лінію атаки;

- друга фаза – «Атака» – тобто здійснення прориву оборони суперників до того, як вони встигають посилити та організувати дії по нейтралізації атаки;

- третя фаза – «Завершення атаки» – створення гольової ситуації і удар по воротах [4].

Основні вимоги до організації швидкого нападу:

- обов'язкове виконання швидкої передачі вперед з метою «відрізати» нападаючих суперників, щоб вони не встигли повернутися в оборону. Звичайно, кожний з захисників суперника намагається якнайшвидше повернутися в оборону, але атакуючі мають безперечну перевагу в часі, і вміло його використовуючи, можуть створити реальні можливості для взяття воріт;

- дії гравців в другій і третій фазах повинні будуватися на добре награних комбінаціях, що виконуються на високій швидкості;

- швидкісний маневр можна здійснювати по флангу, по центру і по всій ширині поля. Завжди треба пам'ятати, що затримка в розвитку атаки дозволить суперникам повернутися в оборону раніше «відрізаних» гравців, і атака буде ускладнена;

- гравці передньої лінії атаки повинні добре володіти мистецтвом єдиноборства, тобто уміти поодиночі обіграти суперника. Використовуючи

найкоротші шляхи для виходу на ударну позицію, треба при першій нагоді виконувати удар по воротах або створювати умови для взяття воріт партнером;

- у команді необхідно мати певного гравця, якому адресується перша довга передача з оборони. Партнери повинні добре знати улюблену позицію цього футболіста, щоб з найменшою втратою часу адресувати йому м'яч. Саме в максимально швидкому переведенні м'яча на передній план атаки криється раптовість командної дії. Часто першу довгу передачу одержує диспетчер команди. Він краще за інших здатний продовжити стрімку атаку, так, як швидше та точніше за решту партнерів оцінює ігрову обстановку;

- гравці середньої лінії зобов'язані на максимальній швидкості перемішатися до штрафної площі суперників, створюючи другий ешелон атаки, якщо швидкий напад не принесе бажаного результату і суперники зуміють організувати оборону [4].

Поступовий напад. При поступовому нападі організація атаки з виведенням гравця на вигідну для взяття воріт позицію здійснюється, на відміну від швидкого нападу, за допомогою великого числа передач. При виконанні командних дій даного виду нападу створюється можливість тривалого контролю за м'ячем, так як комбінації здійснюються за допомогою коротких і середніх передач [2].

Слід зазначити, що частина передач виконується упоперек поля, особливо при підключенні в атаку гравців захисної лінії. Але не дивлячись на тривале володіння м'ячем, ефективність поступового нападу порівняно невисока. Організаційна оборона у свою чергу вимагає від атакуючих виконання серії комбінацій за розрахунок прориву захисних побудов в одній з ланок. Цілком очевидно, що подолати масовану оборону малими силами вдається украй рідко, а значить в атаку треба включити значне число гравців. При цьому трапляється нагода створювати чисельну перевагу на окремій ділянці поля і за рахунок цього проривати оборону суперників. Маневрування по довжині та ширині поля дозволяє збільшити плацдарм атаки та цим ускладнити дії суперників, але одночасно пред'являє високі вимоги до спеціальної підготовки тих, що

атакують [4].

Основні вимоги до організації поступового нападу:

- виконання точної передачі гравцем м'яча, що оволодів, одному з партнерів, що відкрилися в зоні оборони. Доцільніше за усе передача до бокової лінії, так, як там немає великої насиченості гравців, та і у разі помилки суперник не може безпосередньо загрожувати воротам;

- активне маневрування по ширині поля і довжині, всіх гравців передньої лінії;

- в будь-який момент гравці повинні передбачати можливість швидкої подовжньої або діагональної передачі безпосередньо на передню лінію атаки, тобто перехід до швидкісного прориву;

- команда повинна використовувати зміну ритму дій, чергування швидких та повільних швидкостей в розвитку атаки;

- гравці повинні вміти змінити напрямок атаки з одного флангу на інший за рахунок довгих, поперечних або діагональних передач. Це забезпечує розвиток атаки по всій ширині поля та розтягує оборону суперників;

- слід застосовувати награні комбінації з виведенням на ударну позицію певного гравця. Ці командні дії творчо здійснюються групами гравців, які можуть інколи імпровізувати, як це їм підказує ситуація, що складається;

- дуже важливо використовувати підключення на ударну позицію гравців середньої, а деколи і задньої лінії атакуючої команди, так, як гравці передньої лінії опікуються більш ретельніше;

- розташування тих, що атакують повинне бути обов'язково ешелонованим. В цьому випадку атака може бути продовжена, навіть, якщо суперники зуміють в якийсь момент не адресовано відбити м'яч;

- командна атака може протікати у рамках певної тактичної системи, «своїх» гри, плану з проявом творчості футболістів. Така атака об'єднує індивідуальну атаку з груповою на фланзі та по центру. Розбираючи атаку по центру або по флангу ми орієнтуємося на групу гравців, дислокованих на даних напрямках. У командній атаці такі напрямки також є, але кожне у свій час. Цей

час настає з посиленням опору суперників, коли атака застопорюється або коли з'являється можливість змінити її напрямок. Атака флангом може розвиватися успішно до тих пір, поки вільний центральний захисник суперників залишається в центральній зоні. Але, як тільки він зміщується на фланг та посилює страховку партнера, найвірніший хід в цьому випадку – переведення м'яча в центр або на протилежний фланг. Діагональні переведення м'яча з флангу в центр або на протилежний фланг порушують стрункість системи оборони суперника [4].

У розвитку атаки вважається цінною передача м'яча в лінію нападу, що «Відрізує» від активної оборони велику групу гравців суперника [6].

«Своя гра» є у кожної команди. Заснована вона на низці принципів, на основних положеннях, які повинні дотримуватися гравці в матчі. Своя гра – це спосіб досягнення мети командою, який було награно та добре відпрацьовано за всіма компонентами тактики. Таку вигострену в тактичному плані гру можна нав'язувати супернику «слабкішому» або «незнайомому» і спробувати, навіть «сильному», такому, що застосовує на чужому полі варіант «Виїзної моделі» [5, 6].

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1 Дарійчук С.В. Спортивно-педагогічне удосконалення (Футбол): Навчально-методичний посібник. Чернівці: Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, 2022. 223 с. URI:

<https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5366/%D0%9D-%D0%94%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B9%D1%87%D1%83%D0%BA%D0%A1%D0%92%20%D0%A1%D0%9F%D0%A3%20%D0%A4%D0%A3%D0%A2%D0%91%D0%9E%D0%9B%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

2 Костюкевич В.М. Теорія і методика викладання футболу: навчальний посібник. 2-е вид. перероб. та доп. / В.М. Костюкевич, О.А. Перепелиця, С.А. Гудима, В.М. Поліщук; за заг. ред. В.М. Костюкевича. К.: КНТ, 2017 310 с. URI:

[https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/3048/1/2017%D0%a2%D0%b5%D0%be%D1%80%D1%96%D1%8f%20%D1%96%20%D0%bc%D0%b5%D1%82%D0%be%D0%b4%D0%b8%D0%ba%D0%b0%20%D0%b2%D0%b8%D0%ba%D0%bb%D0%b0%D0%b4%D0%b0%D0%bd%D0%bd%D1%8f%20%D1%84%D1%83%D1%82%D0%b1%D0%be%D0%bb%D1%83.pdf](https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/3048/1/2017%20%D0%a2%20%D0%b5%20%be%20%D1%80%D1%96%D1%8f%20%D1%96%20%D0%bc%20%D0%b5%20%D1%82%20%be%20%D0%b4%20%D0%b8%20%D0%ba%20%D0%b0%20%D0%b2%20%D0%b8%20%D0%ba%20%D0%bb%20%D0%b0%20%D0%b4%20%D0%b0%20%D0%bd%20%D0%bd%20%D1%8f%20%D1%84%D1%83%D1%82%D0%b1%20%be%20%D0%bb%D1%83.pdf)

3 Соломонко В.В., Соломонко О.В., Соломонко А.В. Теоретико-методичні аспекти підготовки футболістів: Методичний посібник . Львів: ЛДУФК. 2013. 91 с. URI:

<https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/22121/1/%D0%A1%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%92.%20%D0%92.%20%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%BE-%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D>

[1%96%20%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B8%20%D1%84%D1%83%D1%82%D0%B1%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B2.pdf](#)

4 Спортивні ігри з методикою викладання (футбол): навч.-метод. посібник / укл. Ю.Ю. Мосейчук, С.В. Дарійчук. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 288 с. URI:

<https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4826/%D0%A1%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96%20%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B8%20%D0%B7%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%8E%20%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%28%D0%A4%D1%83%D1%82%D0%B1%D0%BE%D0%BB%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

5 Українська асоціація футболу // <https://uaf.ua>

6 Міжнародна федерація футболу // <https://www.fifa.com>